

Nyckeltalshandboken

Förord

SCB har sedan mitten av 1970-talet gett ut ekonomiska nyckeltal för olika branscher. Denna nyckeltalsredovisning var ett resultat av två större samarbetsprojekt. Det ena avsåg ett samarbete med Ekonomiska Forskningsinstitutet vid Handelshögskolan i Stockholm (EFI) kring mätning av kapitaltillväxt, kapitalstruktur och räntabilitet. Det andra projektet innebar att i samarbete med Svenska arbetsgivareföreningen (SAF) utveckla ett system för företagsjämförelser med hjälp av nyckeltal.

För årgång 1997 tog SCB i samarbete med BAS-gruppen fram och utvecklade ett antal "nya" nyckeltal. Målsättningen med dessa nyckeltal var att de skulle kunna användas vid analys och planering av verksamheten i små och medelstora företag. Sedan 2003 har SCB utvecklat Regionala branschnyckeltal.

Denna handbok är ett försök att samla våra erfarenheter av vad man bör tänka på vid användandet av SCB:s Branschnyckeltal. Vid en analys gäller det att veta vilka nyckeltal som bäst lämpar sig för olika typer av företag; tillverkningsföretaget, handelsföretaget eller tjänsteföretaget, och vilka samband som finns mellan olika nyckeltal.

Handboken tar även upp hur nyckeltalen kan användas vid planering och vidare hur olika strukturella faktorer (t.ex. att äga eller hyra lokaler och maskiner) kan påverka nyckeltalsjämförelser.

Innehåll

Förord.....	1
1. Nyckeltal - ett sätt att kartlägga företagets starka och svaga sidor	3
1.1 Företagens ekonomi	3
1.2 Olika jämförelsegrupper.....	4
1.3 Tillhör företaget den bästa eller sämsta fjärdedelen?	4
1.4 Alla företag har samma vikt	5
2. Nyckeltal - några kommentarer innan du börjar	5
3. Grundstruktur	7
3.1 Avkastningsstruktur	7
3.2 Resultatstruktur	9
3.3 Intäkts-/Kostnadsstruktur.....	10
3.4 Kapitalstruktur m.m.	11
3.5 Utvecklingstal.....	14
4. Tilläggsstruktur	15
4.1 Resultatstruktur	15
4.2 Intäkts-/kostnadsstruktur	17
4.3 Kapitalstruktur m.m.	18
4.4 Utvecklingstal.....	21
5. Så här kan du arbeta med SCBs Branschnyckeltal - ett exempel ..	22
6. Hur du går vidare.....	24

1. Nyckeltal - ett sätt att kartlägga företagets starka och svaga sidor

Avkastning, likviditet och soliditet är välkända nyckeltal för de flesta. Talen visar företagets effektivitet, betalningsberedskap och stabilitet. De ger en sammanfattad och överskådlig bild av företagets ekonomiska situation och utveckling. Genom att följa företagets nyckeltal över tiden kan man få grepp om hur företagets ”ekonomiska hälsa” utvecklats.

Oftast räcker det dock inte att bara känna till det egna företagets ekonomiska situation. Det är av mycket stor betydelse att även kartlägga konkurrenternas utveckling för att se huruvida företaget har förbättrats eller försämrats jämfört med dessa. Med andra ord är det också viktigt att följa företagets relativa konkurrenskraft.

Med SCB:s Branschnyckeltal kan du enkelt avgöra ditt företags relativa styrke- och svaghetsfaktorer. Genom att gå ett eller flera år tillbaka i tiden får du också grepp om hur företaget utvecklats jämfört med andra företag.

1.1 Företagens ekonomi

Basen för SCB:s nyckeltalsredovisning är undersökningen Företagens ekonomi. Huvudkällan för basvariablerna är Standardiserade räkenskapsutdrag (SRU), som erhålls från Skatteverket. För de cirka 500 största företagen i riket används inte SRU-materialet utan istället görs en direktinsamling via enkät.

Populationen omfattar samtliga aktieföretag och ekonomiska föreningar som bedrivit verksamhet under referensåret, förutom finansiella företag såsom banker, investment- och försäkringsbolag. Handels- och kommanditbolag, holdingbolag och enskilda näringsidkare undantas i beräkningarna på grund av att strukturen i deras bokslut skiljer sig från övriga företag. För att ett företag ska ingå i beräkningarna krävs en omsättning på minst 10 000 kr. Genomgående avses de enskilda företagen och alltså inte koncerner - något som måste beaktas vid tolkningen av nyckeltalen.

SCB får två leveranser av Standardiserade räkenskapsutdrag från Skatteverket. De flesta företag som uppfyller kraven för att ingå i beräkningarna inkommer i augusti. Av de ca 360 000 företag som uppfyller kraven för att ingå i nyckeltalsberäkningarna har ca 40 000 antingen inkommit först till andra leveransen, fått underkända värden eller inte inkommit alls. Branschnyckeltal beräknas på den första leveransen för att erhålla erforderlig aktualitet. Eftersom det är median- och kvartilvärden som redovisas så är det rimligt att anta att bortfallets påverkan på resultatet är försumbart.

Den årsavgränsning som tillämpas innebär att de bokslut vars största del omfattar det kalenderår som undersöks utgör en årgång. Detta innebär att uppgifterna för företag med brutet räkenskapsår har bättre aktualitet än uppgifterna för företag med kalenderbokslut.

1.2 Olika jämförelsegrupper

Årligen publicerar SCB branschnyckeltal för ett mycket stort antal branscher och storleksgrupper. Storleksgrupperna är skapade med hjälp av antalet anställda. Branschklassificeringen sker centralt genom SCB:s Företagsregister och utgår från en internationell standard med svensk anpassning - svensk näringsgrensindelning (SNI). Standarden (SNI) sätts efter förädlingsvärde eller omsättning. Varje företag tilldelas den bransch som beräknas ha det största värdet.

Branschen innehåller ofta en mängd företag. Genom att branschklassificeringen utgår helt från produktionen kan branschen också avvika från företagets marknad. Därför är det inte säkert att företagets egentliga konkurrenter ingår i branschen. En maskintillverkare möts exempelvis av konkurrens från både andra svenska maskintillverkare och från maskinimportörer. De senare ingår i branschen partihandel.

1.3 Tillhör företaget den bästa eller sämsta fjärdedelen?

För jämförelsegruppen ges tre värden för varje nyckeltal. Det första är *undre kvartilen*, som är det värde en fjärdedel av företagen underskrider och tre fjärdedelar överskrider. Har företaget t.ex. en avkastning som är lägre än undre kvartilen tillhör det den sämsta fjärdedelen av företagen vad gäller avkastningen. Detta är i så fall en svaghetsfaktor.

Nästa värde är *medianen*, vilket är det värde som hälften av företagen underskrider och hälften av företagen överskrider, d.v.s. mittvärdet. Ligger företagets avkastning mellan undre kvartilen och medianen har mer än hälften av företagen i jämförelsegruppen bättre avkastning - ett tecken på viss svaghet jämfört med övriga företag.

Det sista värdet är *övre kvartilen*. Det är det värde som tre fjärdedelar av företagen underskrider och en fjärdedel överskrider. Ligger avkastningen över övre kvartilen tillhör företaget den bästa fjärdedelen inom gruppen - en klar relativ styrkefaktor. Ett värde mellan median och övre kvartil är också relativt bra, men mer än en fjärdedel av företagen inom gruppen har ännu bättre avkastning. Detta kan vara en utmaning.

Genom en systematisk genomgång av vilken fjärdedel företaget tillhör för de olika nyckeltalen, får man enkelt fram dess starka respektive svaga sidor jämfört med de andra företagen.

Jämförelsegruppens värden är ordnade så att ett värde under den undre kvartilen är dåligt och att ett värde över den övre kvartilen är bra. För de allra flesta nyckeltalen gäller därför en stigande sorteringsordning. I några fall är det däremot bra att ha låga värden, t.ex. på skuldräntan. Sorteringsordningen för branschens företag har i sådana fall gjorts i fallande ordning. För vissa nyckeltal är det svårt att säga vad som är bra eller dåligt. Detta gäller i första hand nyckeltalen i kapitalstrukturen där andra värderingsregler kan gälla. Höga värden på exempelvis kundfordringar och kortfristiga skulder är i regel snarare en svaghetsfaktor än en styrkefaktor.

Nyckeltalen är sorterade nyckeltal för nyckeltal, vilket innebär att värdena i exempelvis den högra kolumnen - övre kvartilen - inte avser ett och samma företag. En inte alltför ovanlig missuppfattning.

1.4 Alla företag har samma vikt

Meningen med nyckeltalen är att visa företagens effektivitet i olika avseenden. Effektivitet är ett uttryck för hur bra företaget utnyttjar sina resurser oberoende av hur stort det är.

I jämförelsegruppen har därför alla företag samma vikt oberoende av deras storlek. Ett stort företag påverkar alltså inte gruppens nyckeltal mer än ett litet företag.

2. Nyckeltal - några kommentarer innan du börjar

Nyckeltalen som SCB tagit fram i samarbete med BAS-gruppen kan delas in i grundnyckeltal (G) respektive tilläggsnyckeltal (T).

Grundnyckeltalen består av de vanligaste nyckeltalen. Gemensamt för dessa nyckeltal är att de kan användas för alla typer av rörelsedrivande företag, oavsett verksamhetstyp. Samtliga grundnyckeltal kan beräknas på uppgifter från företagets offentliga årsredovisning, det mesta kan hämtas direkt ur resultat- och balansräkningarna.

Tilläggsnyckeltalen är många fler till antalet och skall ses som ett "arkiv". Där kan specifika nyckeltal hämtas för en fördjupad analys. Vissa av dessa nyckeltal kan beräknas utifrån uppgifter i årsredovisningen, medan vissa kräver tillgång till företagets interna uppgifter. SCB:s tilläggsnyckeltal kan alla beräknas utifrån uppgifter ur årsredovisningen.

Gemensamt för de nyckeltal som ingår i SCB:s Branschnyckeltal är att de kan beräknas oavsett om företaget har en kostnadsslags- eller funktionsindeldad resultaträkning.

Nyckeltalen är uppdelade i olika logiska block. För företag med betydande kapital (balansomslutning) är det första blocket "Avkastningsstruktur" mest centralt. De övriga blocken är mer eller mindre förklaringar till avkastningen. Något förenklat kan sägas att

”Resultatstruktur” och ”Intäkts-/Kostnadsstruktur” tillsammans visar hur avkastningen uppkommit. Blocket ”Kapitalstruktur” skulle då delvis kunna förklara kapitalets omsättningshastighet och belysa betalningsberedskapen. ”Utvecklingstalen” ger besked om tillväxt. I tilläggsstrukturen finns ett block med så kallade sambandstal. Dessa nyckeltal används för att belysa de ekonomiska sambanden enligt den så kallade hävstångsformeln och Du Pont-modellen.

För företag med litet kapital, t.ex. konsultföretag, är ”Resultatstruktur” det viktigaste blocket. Av stort intresse är också nettoomsättningen/anställd och omsättningstillväxten. Men det skadar inte att titta på de övriga nyckeltalen - kanske främst rörelsekapitalet och likviditeten.

I anslutning till de olika blocken ges en kort beskrivning av respektive tal och de samband som finns mellan talen. Vidare ställs några frågor som exempel på vad man kanske bör tänka på innan man drar sina slutsatser. Frågorna kretsar främst kring ”strukturella” faktorer som kan påverka jämförelsen, t.ex. om företaget äger eller hyr fastigheterna där verksamheten bedrivs.

Observera att sambanden mellan nyckeltalen endast gäller talen för det egna företaget. Jämförelsegruppens värden är sorterade nyckeltal för nyckeltal. Tittar man t.ex. på sambandet mellan vinstprocent, kapitalets omsättningshastighet och avkastningen är det mycket sällsynt att ett företag har både högst vinstprocent och högst omsättningshastighet.

Är du ovan att arbeta med nyckeltal kan det vara en fördel att göra nyckeltalsjämförelsen tillsammans med en revisor eller någon annan ekonomisk rådgivare.

Till sist några övergripande ord kring definitionerna:

- **Nettoomsättning**
Alla nyckeltal som beräknas med företagets intäkter som bas beräknas på nettoomsättningen enligt det begrepp som årsredovisningslagen använder. Övriga rörelseintäkter ingår därför inte i basen för beräkningen, men ingår givetvis i resultatet.
- **Resultatjustering**
Förekomsten av jämförelsestörande poster och andra poster av engångskaraktär har exkluderats ur resultatmåttan, där detta varit möjligt.
- **Eget kapital**
Eget kapital beräknas enligt balansräkningen vid räkenskapsårets/periodens utgång inklusive obeskattade reserver,

med avdrag för latent skatteskuld (beräknas enligt aktuell skattesats).

- Totalt kapital
Totalt kapital definieras som balansomslutningen vid räkenskapsårets/periodens utgång.
- Enskilda tillgångs- och skuldposter
Tillgångar och skulder ingående i rörelsekapital, kassalikviditet etc. utgörs av posterna som de redovisas vid räkenskapsårets/periodens utgång.

3. Grundstruktur

3.1 Avkastningsstruktur

G1 Avkastning på eget kapital = nettoresultat i procent av justerat eget kapital

G2 Avkastning på totalt kapital = rörelseresultat plus finansiella intäkter i procent av balansomslutningen

G3 Skuldränta = finansiella kostnader i procent av totala skulder

G4 Riskbuffert = avkastning på totalt kapital - skuldränta

T26 Skuldsättningsgrad = avsättningar och skulder inklusive latent skatteskuld i procent av justerat eget kapital

Det här blocket innehåller de mest centrala nyckeltalen - åtminstone för företag med viss storlek på kapitalet. Från operativ synvinkel är *avkastningen på det totala kapitalet* viktigast genom att detta tal visar produktionens effektivitet. Talet tar ingen hänsyn till om kapitalet är finansierat via egna eller lånade medel vilket gör att det lämpar sig väl för jämförelser mellan företag. Det är också avkastningen som företaget på kort sikt kan påverka genom olika typer av rationaliseringar och prisförändringar.

Av stor betydelse för företagets överlevnad är att avkastningen med god marginal överstiger *skuldräntan*. Skillnaden mellan avkastning och skuldränta kallas *riskbuffert*, eftersom den visar vilken nedgång i avkastning och/eller uppgång i skuldräntan företaget klarar utan att förlora på skuldfinansieringen.

Skuldräntan får inte förväxlas med bankräntan. Skuldräntan visar företagets genomsnittliga räntebelastning inklusive valutakursförluster på de totala skulderna. Har företaget stora icke-räntebärande skulder - t.ex. leverantörsskulder, förskott från kunder och latent skatteskulder i obeskattade reserver - blir skuldräntan låg. Därmed har företaget också låg räntekänslighet, d.v.s. ränte- och valutakursförändringar får litet

genomslag i skuldräntan. Har företaget i stället stor andel räntebärande skulder slår ränteförändringarna direkt på lönsamheten.

Bland sambandstalen i tilläggsstrukturen återfinns *skuldsättningsgraden*. Den visar relationen mellan skulder och eget kapital. Detta tal tillsammans med riskbufferten belyser företagets finansiella risk. Är skuldsättningsgraden hög samtidigt som riskbufferten är låg lever företaget farligt. En hög skuldsättningsgrad är det samma som en låg soliditet.

De diskuterade talen är tillsammans avgörande för företagets *avkastning på eget kapital*. Följande samband gäller:

$$R_E = R_T + (R_T - R_S) \times S/E$$

Avkastning på eget kapital	=	Avkastning på totalt kapital	+	Riskbuffert	x	Skuldsättningsgrad
----------------------------------	---	------------------------------------	---	-------------	---	--------------------

Avkastningen på eget kapital är ett sammanfattande mått på hur företaget totalt har lyckats under året och det visar den avkastning som ägarna fått på sitt satsade kapital. För att det skall vara intressant att satsa pengar i ett företag bör avkastningen klart överstiga bankräntan. Avkastningen på det egna kapitalet beror dels på effektiviteten i produktionen (R_T) och dels på hur denna är finansierad. Det senare uttrycks som riskbuffert ($R_T - R_S$) multiplicerad med skuldsättningsgraden (S/E). Om företaget förräntar det totala kapitalet högre än vad långivarna kräver i genomsnittlig ränta ($R_T > R_S$) innebär skuldfinansieringen en vinst. Ju större skulderna är i förhållande till det egna kapitalet (R_E), desto större vinst på finansieringen.

Är det då bra att ha hög skuldsättningsgrad? Under förutsättning att företaget har en mycket stabil avkastning på totalt kapital över tiden och en tillfredsställande riskbuffert är svaret ja. Under mer normala förutsättningar är i stället en hög skuldsättningsgrad ett tecken på att företaget lever farligt. Följande exempel kan vara belysande:

$$R_E = R_T + (R_T - R_S) \times S/E$$

År 1: $30 = 10 + (10 - 8) \times 10$

År 2: $-12 = 8 + (8 - 10) \times 10$

Avkastningen på eget kapital under år 1 ser betryggande ut. Men genom en mindre försämring av avkastningen på totalt kapital och en samtidig uppgång av skuldräntan erhålls en negativ avkastning år 2. Steget från ett till synes gott år till förlust är mycket litet för företag med hög skuldsättningsgrad. En hög skuldsättningsgrad kan sägas vara acceptabel endast om företaget har en över tiden stabil och positiv riskbuffert.

Att tänka på vid tolkningen

Har företaget hög avkastning på eget kapital jämfört med ”branschen” bör du direkt jämföra skuldsättningsgrad. Är också denna hög bör du bl.a. titta på följande:

- Hur stabil har avkastningen på totalt kapital varit under de senaste åren?
- Hur stor del av skulderna är räntebärande? Är företaget räntekänsligt?
- Klarar nuvarande riskbuffert svängningarna i avkastningen? Klarar riskbufferten också en räntehöjning?

Får du ”positiva” svar på frågorna och inte förutser större ändringar av de framtida förutsättningarna borde du kanske kunna stanna här i nyckeltalsjämförelsen. De andra nyckeltalsblocken är nämligen till stora delar nedbrytningar av i första hand avkastningen på totalt kapital. Men de flesta bra företag kanske kan bli bättre, så varför inte fortsätta.

Är avkastningen på eget kapital låg - företaget kanske tillhör den minst lönsamma fjärdedelen? Är skuldsättningsgraden dessutom hög bör du tänka dig för ett par gånger om du har planer på att expandera genom ytterligare skuldfinansiering (lånefinansiering).

3.2 Resultatstruktur

G5 Rörelsemarginal = rörelseresultat i procent av nettoomsättningen

G6 Nettomarginal = nettoresultat i procent av nettoomsättningen

Det här blocket har två användningsområden:

- att ge företag med liten balansomslutning - t.ex. konsultföretag - mer relevanta lönsamhetsuppgifter än avkastningstalen
- att belysa avkastningens ”resultatsida” genom marginalmått för företag med större balansomslutning

Rörelsemarginalen visar vilket procentuellt bidrag varje omsättningskrona ger för täckande av räntekostnader och en acceptabel vinst. Kom ihåg att talet påverkas av om företaget hyr eller äger lokaler och/eller maskiner eller om leasing förekommer.

Nettomarginalen visar vilket procentuellt överskott varje omsättningskrona ger efter rörelsens kostnader, avskrivningar och räntekostnader. Med andra ord fås ett mått på vinsten före skatt per omsättningskrona.

Att tänka på vid tolkningen

Företag med litet kapital:

- Resultatstrukturen är det mest centrala för företaget. Marginalerna visar företagets effektivitet i olika avseenden.
- Rörelsemarginalen påverkas av om ditt företag äger eller hyr lokaler. Äger företaget lokalerna bör marginalen vara högre för att täcka räntekostnaderna, om de inte är finansierade med egna medel.

Företag med större kapital:

- Ägs eller hyrs maskiner och inventarier?

Generellt kan sägas att om företaget hyr eller leasar sina tillgångar kan en lägre marginal accepteras, men då bör företaget ha en hög omsättningshastighet på kapitalet (se vidare under "Kapitalstruktur").

Genom att jämföra rörelsemarginalen med nettomarginalen kan man få en indikation på om eventuella problem har uppkommit i själva rörelsen eller i företagets finansiering.

3.3 Intäkts-/Kostnadsstruktur

G7 Nettoomsättning per anställd = nettoomsättning dividerad med medelantalet anställda

G8 Personalkostnader i procent av nettoomsättning

Nettoomsättningen per anställd är ett ofta använt mått för att jämföra företagets effektivitet/produktivitet. För "rena" konsultföretag kan måttet mer eller mindre direkt tillämpas i det sammanhanget.

För de flesta andra företag måste man först tänka över hur det står till med jämförbarheten. Det kan gälla mekaniseringsgrad, förädlings- eller servicegrad, inslag av vidareförsäljning m.m. Olikheter i bl.a. dessa avseenden kan både påverka jämförbarheten mellan företag och företagets utveckling över tiden. Kom i det senare fallet också ihåg att talet först måste inflationsrensas innan man kan se om "effektiviteten" ökat eller minskat. SCB:s Branschnyckeltal tar inte hänsyn till inflationen.

En för de flesta företag väsentlig kostnadspost är *personalkostnaderna*, som här redovisas i procent av nettoomsättningen. Talet ger en bild av hur arbetskraftsintensivt företaget är jämfört med branschen. I och med det visar det sig hur känsligt företaget är för löneökningar och/eller ändrade arbetsgivaravgifter m.m. Se däremot upp ifall talet skall användas som ett effektivitetsmått. En direkt jämförelse med andra företag i det avseendet är bara meningsfullt om produktionen är lika uppbyggd vad gäller förädlingsgrad och kapital.

Att tänka på vid tolkningen

Företag med liten balansomslutning:

- Nettoomsättning per anställd ger ett kompletterande mått på effektivitet. Jämför du olika år måste du komma ihåg att ta hänsyn till inflationen.

Företag med större balansomslutning:

- Är produktionsprocessen lika ”mekaniserad” som hos de andra företagen?
- Omfattas ungefär samma förädlingsled eller arbetar ditt företag med mer eller mindre inslag av halvfabrikat?
- Förekommer kompletterande försäljning av köpta färdigvaror (kombinerad produktions- och handelsrörelse)?

Det här är några exempel på frågor du bör tänka över när du går igenom ”Intäkts-/Kostnadsstrukturen”. Har företaget litet inslag av halvfabrikat och liten försäljning av köpta helfabrikat jämfört med andra företag är det en naturlig följd att ha relativt hög personalkostnad i procent av nettoomsättningen. Tänk också på att vissa företag använder sig av inhyrd personal vilket inte avspeglas i personalkostnaderna.

3.4 Kapitalstruktur m.m.

G9 Soliditet = justerat eget kapital i procent av balansomslutningen

G10 Kapitalets omsättningshastighet = nettoomsättning dividerad med balansomslutningen

G11 Rörelsekapital i procent av nettoomsättningen

G12 Kassalikviditet = omsättningstillgångar exklusive lager och pågående arbeten i procent av kortfristiga skulder

T27 Vinstprocent = rörelseresultatet plus finansiella intäkter i procent av nettoomsättningen

Det här blocket är centralt för i princip alla verksamhetstyper och belyser företagets finansiering med eget och lånat kapital, kapitalbindning och betalningsberedskap på kort och lång sikt.

Soliditeten visar företagets stabilitet. Den mäter betalningsförmågan på lång sikt. Om det egna kapitalet ökar snabbare än de totala skulderna förbättras soliditeten. En låg soliditet däremot innebär att företaget kan hamna i kris redan genom mindre resultatförsämringar. Har företaget en låg tillväxt samtidigt som soliditeten försämrats mellan åren är det en farlig utveckling. En låg soliditet motsvaras definitionsmässigt av en hög skuldsättningsgrad.

Vid bedömning av soliditeten som styrke- eller svaghetsfaktor är det viktigt att känna till om jämförelsegruppen innehåller många dotterbolag. Dessa arbetar ofta med en låg synlig soliditet, vilket kan innebära att företagens faktiska styrka underskattas.

För att se hur effektivt företaget utnyttjar sitt kapital bör *kapitalets omsättningshastighet* studeras. Tillsammans med *vinstprocenten*, som finns bland sambandstalen i tilläggsstrukturen, förklarar omsättningshastigheten *avkastningen på totalt kapital*. Följande samband gäller:

$$\text{Avkastning} = \text{Vinstprocent} \times \text{Omsättningshastighet}$$

Detta innebär att företag med låg omsättningshastighet behöver en hög vinstprocent (hög marginal per såld produkt) för att få en acceptabel avkastning på det totala kapitalet och vice versa. Kan omsättningshastigheten förbättras, t.ex. genom minskad lagerhållning och/eller effektivare kravrutiner på kundfordringar, ger detta vid oförändrad vinstprocent en förbättrad avkastning. Dessutom frigörs kapital, vilket ger en lägre räntebelastning. Totalt kan en "kapitalrationalisering" innebära en betydande förbättring av företagets ekonomi utan att företagets kunder drabbas av prishöjningar.

Rörelsekapitalet brukar utgöra en ganska fast andel av omsättningen sett över tiden. Måttet kan därför användas för att få en ungefärlig bild av kapitalbehovet vid en planerad expansion, utöver vad som behövs för eventuella investeringar i maskiner och byggnader. Innan en sådan beräkning görs bör först en bedömning av om nuvarande rörelsekapital är "normalt" göras. En utgångspunkt kan vara medianvärdena för jämförelsegruppen.

Rörelsekapitalet består av varulager, kundfordringar, likvida medel och övriga omsättningstillgångar minskat med kortfristiga skulder. De likvida medlen avser kassa och bank, kortfristiga placeringar i aktier, obligationer och andra värdepapper samt kortfristiga utlånade medel. För en djupare analys av rörelsekapitalets olika delar är det lämpligt att studera nyckeltalen T15-T19 i tilläggsstrukturen.

Har företaget ett stort rörelsekapital genom stora likvida medel, höga kundfordringar och stort varulager, kan kapital frigöras och användas för den planerade expansionen. Är balansräkningens tillgångssida normal, men de kortfristiga skulderna låga, finns kanske möjlighet att bättre utnyttja leverantörsskulder m.m. och på detta sätt frigöra kapital.

Har företaget i stället ett litet rörelsekapital jämfört med andra företag är kanske en ökning av rörelsekapitalet nödvändig redan vid nuvarande verksamhetstyp. Det gäller om företaget har onormalt små likvida medel eller om lagret inte ger tillräcklig leveransberedskap. Beror ett lågt rörelsekapital på onormalt stora kortfristiga skulder kan detta vara ett tecken på allvarliga likviditets-/betalningsproblem. Dessa bör kanske först lösas innan företaget börjar tänka på expansion.

När det gäller bedömningen av rörelsekapitalet som styrke- eller svaghetsfaktor måste de olika delarna undersökas var och en (se tilläggsstrukturen). Att ha en hög andel likvida medel är en naturlig styrkefaktor. För övriga tal är det i de flesta fall en styrkefaktor att ha låga värden jämfört med jämförelsegruppen.

Kassalikviditeten avser förhållandet mellan omsättningstillgångarna exklusive varulager och de kortfristiga skulderna. Måttet visar företagets kortsiktiga betalningsberedskap. Är kassalikviditeten 100 procent innebär detta att de kortfristiga skulderna kan betalas omedelbart, förutsatt att omsättningstillgångarna direkt kan omvandlas i kontanter.

Måttet är ganska trubbigt. För det första visar det endast förhållandet på bokslutsdagen och för det andra kan tillgångarna och skulderna vara av olika "likviditet". Förfaller skulderna inom en månad, medan företaget har stora kundfordringar som resulterar i betalningar först efter två månader, befinner sig företaget i ett svårt läge, trots att kassalikviditeten kan se ut att vara tillfredsställande. Tolka därför kassalikviditeten med försiktighet. Har företaget en låg kassalikviditet är det viktigt att upprätta en likviditetsbudget - om det inte redan gjorts.

Att tänka på vid tolkningen

Soliditeten påverkas inte bara av resultatet/lönsamheten. Andra faktorer kan t.ex. vara:

- Ägarna tar ut utdelning från företaget. Utdelningen minskar tillväxten av det egna kapitalet och kravet på lönsamhet ökar.
- Ägarna skjuter till ett kapitaltillskott i form av en nyemission eller ett aktieägartillskott. Detta gör att det egna kapitalet ökar, vilket minskar kravet på lönsamhet.

Stora finansiella placeringar i form av aktier och andra värdepapper eller stora tillgångar i kassa och bank drar ned kapitalets omsättningshastighet utan att det behöver vara ett tecken på ineffektivitet. Detta gäller inte minst för moderbolag som har stora aktieinnehav i dotterbolag. I ett sådant fall kan dessa tillgångar exkluderas från kapitalet och en "ny" omsättningshastighet beräknas, som är mer rättvisande om övriga företag saknar stora finansiella placeringar.

Kom ihåg att det är avkastningen som är det mest centrala!

Tänk på att rörelsekapitalet avser förhållandet på bokslutsdagen. Ger detta en rättvisande bild av resten av året? I vissa fall kan rörelsekapitalet påverkas av "bokslutslager" eller säsongsmässiga variationer, t.ex. kalenderbokslut direkt efter julhandeln.

Rörelsekapitalets "tillgångssida" förklarar delvis kapitalomloppet. Har ditt företag hög kapitalbindning i likvida medel, kundfordringar och varulager, förklarar detta en låg omsättningshastighet. Har företaget låga värden på dessa poster men ändå har en låg omsättningshastighet är förklaringen en hög kapitalbindning i anläggningstillgångar.

Se tilläggsstrukturen för att få en tydligare bild av rörelsekapitalet.

En grov tumregel när det gäller kassalikviditeten är att den bör uppgå till 100 procent. För handelsföretag kan dock en lägre kassalikviditet accepteras. Anledningen är att handelsföretagen i regel hinner omsätta varulagret till likvida medel allt eftersom skulderna förfaller till betalning.

3.5 Utvecklingstal

G13 Förändring av nettoomsättning = skillnaden mellan årets och föregående års nettoomsättning i procent av föregående års nettoomsättning

G14 Förändring av totalt kapital = skillnaden mellan årets och föregående års balansomslutning i procent av föregående års balansomslutning

G15 Förändring av eget kapital = skillnaden mellan årets och föregående års egna kapital i procent av föregående års egna kapital

G16 Förändring av antalet anställda = skillnaden mellan årets och föregående års antal anställda i procent av föregående års antal anställda

Hittills har nyckeltalen speglat företagets effektivitet i olika avseenden under det senaste räkenskapsåret. Av stor betydelse för totalbedömningen är också vilken *omsättningstillväxt* företaget visar i förhållande till jämförelsegruppen.

Har företaget en snabbare omsättningstillväxt än sina konkurrenter bör detta innebära att marknadsandelarna ökat. Detta kan tillfälligt ge en försämrad marginal, genom att kostnaderna för marknadsåtgärder i regel redovisas direkt mot resultatet, till skillnad från investeringar i maskiner och byggnader. I bästa fall ger marknadsåtgärden en omedelbar förbättring av kapitalets omsättningshastighet och därmed kanske avkastningen har kunnat bibehållas.

Det är också vanligt att kundfordringar, lager, maskiner m.m. ökar snabbare än nettoomsättningen på kort sikt och att därmed även kapitalets omsättningshastighet försämras. Detta framgår i så fall av att *tillväxten på totalt kapital* är högre än omsättningstillväxten. Har företaget den här skisserade utvecklingen är det viktigt att se tillbaka på riskbuffert och skuldsättningsgrad. Vilken ytterligare nedgång i

avkastningen tål riskbufferten? Kan företaget klara en höjd skuldränta? Finns det risk för en negativ riskbuffert? Hur stor del av det egna kapitalet förbrukas i så fall?

Det senare kan du enkelt räkna fram genom formeln under ”Avkastningsstruktur”.

$$R_E = R_T + (R_T - R_S) \times S/E$$

Sätt in de sämst förväntade värdena på R_T och R_S samt utgå från den nuvarande skuldsättningsgraden. Räkna fram R_E . Får du ett negativt tal visar detta hur stor del av det nuvarande egna kapitalet som kan komma att förbrukas, om de pessimistiska förväntningarna skulle slå in. Blir talet -50 förbrukas halva kapitalet och -100 innebär att hela kapitalet förbrukas - om inga åtgärder sätts in.

Det här exemplet visar, något förenklat, hur tillväxt kan påverka några av de andra nyckeltalsblocken samt hur du kan använda nyckeltalen för att få ett visst grepp om framtiden. Det senare kanske är viktigast, d.v.s. att du redan i planeringsstadiet försöker göra ett överslag över hur de centrala nyckeltalen kan komma att utvecklas vid några olika alternativa utfall.

Att tänka på vid tolkningen

- Utvecklingstalen måste rensas från inflation innan du kan se volymutvecklingen¹.
- Har ditt företag en hög omsättningstillväxt jämfört med jämförelsegruppen kan du kanske tillfälligt acceptera något sämre värden på andra tal. Förutsättningen är att riskbuffert och skuldsättningsgrad klarar detta utan att det egna kapitalet riskerar att förbrukas.
- Har ditt företag låg omsättningstillväxt och samtidigt visar svaghetsfaktorer på de andra talen kan detta vara ett tecken på kris. Gör därför snarast en ordentlig genomgång av marknadsutsikter och ekonomi för att se vad som kan göras.

4. Tilläggsstruktur

4.1 Resultatstruktur

T1 Bruttovinstmarginal² = nettoomsättning av handelsvaror och tjänster minus inköpsvärdet för sålda handelsvaror och tjänster i procent av nettoomsättningen

¹ SCBs Branschnyckeltal tar inte hänsyn till inflationen.

² Nyckeltalet tas endast fram för handelsföretag.

T2 Förädlingsgrad = rörelseresultat efter avskrivningar plus personalkostnader i procent av nettoomsättningen

T3 Räntetäckningsgrad = rörelseresultat plus finansiella intäkter dividerat med finansiella kostnader

T4 Förädlingsvärde per anställd

T5 Rörelseresultat per anställd

T6 Nettoresultat per anställd

Syftet med det här blocket är att ge en fördjupad analys över hur företagets resurser har utnyttjats för att skapa vinst. Att ha en god lönsamhet är livsviktigt för företagets fortlevnad, eftersom den genererar det rörelsekapital och den likviditet som gör att företaget kan växa.

För ett handelsföretag är *bruttovinstmarginalen* det främsta måttet på hur lönsamt företaget är. Bruttovinsten mäter hur stort överskottet blir när kostnaderna för sålda varor dragits bort från försäljningspriset. Överskottet skall sedan användas till att täcka övriga rörelsekostnader, kostnader för finansiering samt ge en viss vinst.

Tänk på att skillnader i bruttovinstmarginalen mellan företag kan bero på många olika faktorer. Ett lågt värde i jämförelse med branschgenomsnittet kanske kan bero på att ditt företag arbetat mycket med rabatter och realisationer. Är avvikelserna stora kanske du bör se över om det förekommer något onormalt svinn.

Förädlingsvärdet är ett mått som kan användas för att förklara skillnaden mellan vad företaget tar ut för sålda varor och tjänster och vad företaget själv fått betala för dessa. Om förädlingsvärdet ökar kan det bero på att produktionsprocessen effektiviserats, att kostnaderna för råvaror eller tillsatsmaterial minskat, att lönekostnaderna ökat eller att lönsamheten förbättrats genom att priserna ökat i högre takt än kostnaderna. För tolkning och jämförelse med andra företag kan förädlingsvärdet sättas i relation dels till nettoomsättningen, *förädlingsgrad*, och dels till antalet anställda, *förädlingsvärde per anställd*. Det senare måttet visar det genomsnittliga mervärde varje anställd bidrar med för att täcka kostnaderna för löner, avskrivningar, kostnader för finansieringen och skatt. Förädlingsgraden visar bidraget per omsättningskrona från rörelsen för att täcka ovanstående kostnader.

Förädlingsgraden kan skilja sig mellan olika företag beroende på hur produktionsprocessen ser ut, i hur stor utsträckning företagen använder sig av köpta halvfabrikat och beroende på om man hyr lokaler och/eller använder sig av inhyrd personal. Det kan därför vara svårt att jämföra sig med andra företag. Skillnader i förädlingsgraden behöver inte

betyda att ett företag är mer eller mindre effektivt. Måttet är framförallt användbart för att se den egna utvecklingen över tiden eller för att i jämförelse med andra företag få en indikation på förändringar i produktionsprocessen.

En tydlig varningssignal om att allt inte står rätt till är om förädlingsvärdet per anställd minskar över tiden. Det finns då några faktorer som kan vara värda att undersöka som t.ex.:

- utnyttjas personalen så effektivt som den borde - kan t.ex. utdebiteringsgraden i ett konsultföretag ha varit för låg?
- är lönekostnaderna för höga i förhållande till det pris företaget tar ut för sina produkter och det pris marknaden är villig att betala för produkterna?

Räntetäckningsgraden visar företagets förmåga att täcka sina räntekostnader och hur mycket rörelseresultatet tillsammans med de finansiella intäkterna kan sjunka utan att ränteutbetalningarna äventyras. Om räntetäckningsgraden är 1.0 innebär det att företaget visar på ett nollresultat efter finansiella poster. Är räntetäckningsgraden däremot lägre än 1.0 betyder det att företaget har ett negativt nettoresultat och att ägarna måste räkna med att skjuta till nytt eget kapital.

Om räntetäckningsgraden är låg samtidigt som soliditeten är låg lever företaget farligt. Den enda gången en låg soliditet är försvarbar är tillsammans med en hög räntetäckningsgrad, då kan företaget i alla fall betala sina räntekostnader. Det är dock inget alternativ på lång sikt.

Både *rörelseresultatet per anställd* och *nettoresultatet per anställd* visar de anställdas bidrag till att ge en acceptabel vinst. Rörelseresultatet visar dessutom de anställdas bidrag för att täcka kostnaderna för finansieringen. Dessa nyckeltal lämpar sig bäst för företag med liten balansomslutning.

4.2 Intäkts-/kostnadsstruktur

T7 Personalkostnader i relation till förädlingsvärdet

T8 Personalkostnader per anställd

T9 Avskrivningar i relation till nettoomsättningen

T10 Finansnetto i relation till nettoomsättningen = finansiella intäkter minus finansiella kostnader i procent av nettoomsättningen

Genom att sätta personalkostnaderna i relation till dels förädlingsvärdet och dels till antalet anställda kan du få en förklaring till hur stor del av företagets resurser som går åt till att täcka personalkostnader. Ju högre *personalkostnaderna är i relation till förädlingsvärdet* desto mer av förädlingsvärdet går åt till att täcka

kostnaderna för löner, sociala avgifter och pensionskostnader. Det som blir över av förädlingsvärdet skall räcka till avskrivningar, räntekostnader, skatter och samtidigt ge en acceptabel vinst.

Jämförs lönenivåer mellan företag är det *personalkostnaderna i relation till antalet anställda* som bör användas. Erhålls ett stort tal här innebär det en hög lönenivå inom företaget. En ökning av personalkostnader per anställd skall alltid ställas i relation till den allmänna löneökningen.

Summa *avskrivningar i relation till nettoomsättningen* är egentligen ett mått som skall användas med försiktighet. Det visar hur stor del av omsättningen som går åt till att täcka avskrivningarna på företagets samlade investeringar. Nyckeltalet påverkas av om företaget äger eller leasar sina anläggningstillgångar, tidpunkten för investeringarna, vilka avskrivningsregler som används samt mekaniseringsgraden. Tänk på det vid jämförelsen med andra företag!

Stora räntebärande skulder och en hög allmän räntenivå är förödande för *finansnettot*. Har företaget dessutom en dålig resultatutveckling lever man farligt. Svårigheterna att då få medel från rörelsen kvar för att täcka finansieringen av verksamheten är uppenbara. En höjning av räntenivåerna kan få stora konsekvenser.

Ett negativt finansnetto tyder på att företaget har stora lån. Normalt sett har kapitalintensiva tillverkningsföretag med betydande anläggningstillgångar högre räntekostnader än ett tjänsteföretag. Består branschen till största delen av "gamla" etablerade företag är räntekostnaderna i regel låga.

4.3 Kapitalstruktur m.m.

Det här nyckeltalsblocket kan ses som en hjälp för att ytterligare analysera företagets kapitalbindning. En ökning av företagets tillgångar finansieras antingen av det egna kapitalet eller av lån. I båda fallen krävs en återbetalning. Om det egna kapitalet använts kräver ägarna avkastning på satsade medel och om företaget lånat pengar kräver långivarna betalt i form av ränta. Det är med andra ord bra att binda så lite kapital som möjligt i företaget – d.v.s. ha en hög omsättningshastighet.

Då samtliga tal i kapitalstrukturen är relaterade till nettoomsättningen visar de hur mycket av omsättningen som binds i respektive del av balansräkningen. Talen beskriver dessutom balansräkningens procentuella sammansättning och storlek i förhållande till nettoomsättningen.

T11 Immateriella³ anläggningstillgångar i relation till nettoomsättningen

T12 Materiella anläggningstillgångar i relation till nettoomsättningen

T13 Maskiner och inventarier i relation till nettoomsättningen

T14 Finansiella anläggningstillgångar i relation till nettoomsättningen

T15 Lager och pågående arbeten relation till nettoomsättningen

T16 Kundfordringar i relation till nettoomsättningen

T17 Övriga kortfristiga fordringar i relation till nettoomsättningen

T18 Kassa och bank samt kortfristiga placeringar i relation till nettoomsättningen

T19 Kortfristiga skulder i relation till nettoomsättningen

T20 Eget kapital i relation till nettoomsättningen

T21 Obeskattade reserver i relation till nettoomsättningen

T22 Avsättningar och långfristiga skulder i relation till nettoomsättningen

Nyckeltalen i kapitalstrukturen kan delas in i tre olika delavsnitt där T11-T14 beskriver anläggningsstrukturen, T15-T19 beskriver rörelsekapitalsstrukturen och T20-T22 beskriver skuldstrukturen.

Anläggningsstrukturen visar hur mycket kapital företaget binder i enskilda tillgångslag. Över tiden kan talen ge en uppfattning om företagets ekonomiska tillväxt. Men var försiktig – det bokförda värdet av t.ex. fastigheter och maskiner kan vara helt annorlunda än det verkliga marknadsvärdet. Det är också av stor betydelse om företaget äger eller hyr lokaler och/eller maskiner.

Om de materiella anläggningstillgångarna i procent av nettoomsättningen ökar utan att företaget gjort några större investeringar innebär det att tillgångarna utnyttjats sämre än föregående år.

Rörelsekapitalet och dess beståndsdelar är ett av de viktigaste måtten för företaget. Det visar hur stor del av omsättningstillgångarna som inte täcks av kortfristiga skulder och som därför måste finansieras med det egna kapitalet eller med hjälp av långfristiga skulder. Normalt sett går förändringar av rörelsekapitalet och nettoomsättningen hand i

³ Immateriella tillgångar kan t.ex. vara hyresrätter, goodwill, licenser och patent

hand. Ökar nettoomsättningen ökar också rörelsekapitalet exempelvis genom ökning av lagret och ökade kundfordringar. Det här bör man speciellt tänka på i tider med stark inflation då nettoomsättningen kan öka kraftigt i kronor även om försäljningsvolymen är oförändrad. Företaget kan då få finansiella problem om inte lönsamheten bibehålls.

Om *varulagret* ökar bör frågan ställas om det är en medveten satsning, t.ex. på ett större sortiment. Är det inte det får företaget försöka att på sikt minska lagret genom exempelvis en effektivare lagerredovisning. Tänk på att nyckeltalet påverkas av säsongsvariationer och att det därför i vissa branscher är viktigt att tänka på vilket bokslutsdatum företaget har.

Har ditt företag en hög kapitalbindning i lager bör du titta på hur lagret fördelar sig på färdigvaror, handelsvaror och insatsvaror. Stora lager av handels- och färdigvaror är ofta ett tecken på minskad efterfrågan på företagets produkter. Är i stället insatsvarulagret stort bör du tänka över om produktionsberedskapen är onödigt hög.

Kundfordringarna är en av de poster som är lättast att påverka för företaget. Om kundfordringarna är onödigt höga kan snabbheten i faktureringen, utformningen av kreditvillkor och bevakningsrutiner ses över. Det går att räkna ut ett mått på vad som kan anses som normal storlek på kundfordringarna genom:

Kreditförsäljning (inkl. moms) x Kredittid i dagar

365

Det är i regel en svaghetsfaktor att ha hög kapitalbindning i kundfordringar. Men tänk också på dina kundrelationer, så att inte en alltför effektiv bevakning av kundfordringar leder till att du tappar kunder.

Tillsammans visar nyckeltalen för varulagret och kundfordringarna hur effektivt företaget utnyttjar sitt kapital.

Posten *övriga kortfristiga fordringar* har normalt mindre betydelse än de övriga nyckeltalen i rörelsekapitalet. Om den inte förändrats kraftigt över åren är den av mindre intresse.

För att vara på den säkra sidan bör *kassa och bank* inte understiga de normala betalningsströmmarna i företaget såsom fakturor och löneutbetalningar. I små och medelstora företag rör det sig om ungefär 4-5 % av nettoomsättningen för att klara minst 2 veckors utbetalningar. Har företaget en lägre kassalikviditet och dessutom en checkräkningskredit som redan är utnyttjad är företaget på väg att hamna i en likviditetskris.

Har ditt företag ständigt stora kassareserver bör du titta efter en alternativ placering av företagets likvida medel. I mindre företag kan en

tumregel vara att ha en kassareserv som ligger på drygt hälften av månadsutbetalningarna, d.v.s. runt 5 % av årsomsättningen.

Av de *kortfristiga skulderna* är leverantörsskulderna de viktigaste. Får leverantörerna betalt enligt kreditvillkoren eller släpar företaget efter med betalningarna? Det går att räkna fram ett "normalvärde" för leverantörsskulderna genom:

$$\frac{\text{Inköp (inkl. moms)} \times \text{Kredittid i dagar}}{365}$$

Förutom leverantörsskulderna består de kortfristiga skulderna främst av skatteskulder.

Stora kortfristiga skulder är en vanlig "krisindikator". Gå därför igenom betalningsvillkoren och jämför dessa med hur "likvida" ditt företags tillgångar är.

Nyckeltalen i *skuldstrukturen* beskriver hur företaget finansierat sin verksamhet. Stora långfristiga skulder i jämförelse med det egna kapitalet kan leda till en hög skuldsättningsgrad och ett negativt finansnetto, vilket kan vara riskabelt på sikt. Utgör istället det egna kapitalet den största delen av balansräkningens skuldsida har företaget en stabil grund att stå på.

4.4 Utvecklingstal

Nyckeltalen i detta block visar om företaget befinner sig i tillväxt eller tillbakagång. En kraftig expansion är inte alltid av godo eftersom den kan få negativa effekter på företagets lönsamhet och soliditet. Det är därför viktigt att bevaka vilken påverkan utvecklingen kan ha.

T23 Förändring av förädlingsvärde

T24 Förändring av förädlingsvärde per anställd

T25 Investeringar i materiella anläggningstillgångar i relation till nettoomsättningen

Både *förändringen av förädlingsvärdet* och *förändringen av förädlingsvärdet per anställd* påverkas av prisutveckling, personalstruktur och effektivitetsutveckling.

Har investeringarna ökat mellan åren kan det vara bra att titta på hur dessa finansierats. Det görs lämpligast genom att jämföra några nyckeltal över tiden. Har finansnettot minskat och de långfristiga skulderna ökat mellan åren, tyder detta på att företaget inte kunnat finansiera investeringen med hjälp av egna medel utan varit tvunget att låna. Detta behöver inte innebära någon fara så länge företaget kan täcka sina räntekostnader.

5. Så här kan du arbeta med SCBs Branschnyckeltal - ett exempel

SCB:s Branschnyckeltal är till för dig och ditt företag för att du snabbt skall kunna bedöma ditt företags starka och svaga sidor. De kan också användas för ekonomisk planering och kan då sägas fungera som styrtalet i verksamheten.

Det finns två olika användningsområden för nyckeltalsanalyser. Du kan dels göra en *trendanalys* för att se det egna företagets utveckling över tiden eller så kan du göra en *nulägesanalys*, där du jämför dig med branschen. För att få en så bra bild som möjligt och för att kunna göra en riktig bedömning och analys av företagets ekonomiska hälsa och utveckling bör du titta på båda delar. Här koncentrerar vi oss dock på nulägesanalysen.

- Börja med att ta fram nyckeltal för ditt företag.
- Jämför sedan hur du ligger till i förhållande till branschen.
- Kvantifiera målsättningar för att nå upp till de bästa företagen i branschen.

Exempel:

SNI 15-37 Tillverkningsindustrin											
Företag med 50-199 anställda											
År 1997		Undre kvartil	Median	Övre kvartil	Egna Värden	TILLÄGGSNYCKELTAL		Undre kvartil	Median	Övre kvartil	Egna Värden
BASFAKTA						Resultatstruktur					
Antal anställda		75	101	123	99	Bruttovinstmarginal	%
Nettoomsättning	kkkr	77 550	116 400	258 546	106 697	Förädlingsgrad	%	18	26	27	33
Balansomslutning	kkkr	33 578	49 687	72 515	43 671	Räntetäckningsgrad	ggr	1,4	1,6	3,7	1,9
						Förädlingsvärde/anställda	kkkr	274	304	422	356
						Rörelseresultat efter avskrivningar/anställda	kkkr	23	25	60	21
						Nettoresultat/anställda	kkkr	7	23	33	11
GRUNDNYCKELTAL						Intäkts-/Kostnadsstruktur					
Avkastningsstruktur						Personalkostnader/förädlingsvärde					
Avkastning på eget kapital	%	7,9	8,1	10,7	15,6	Personalkostnader/anställda	kkkr	331	261	256	322
Avkastning på totalt kapital	%	4,1	5,5	5,9	5,0	Avskrivningar/nettoomsättning	%	2,0	1,7	0,9	1,2
Skuldränta	%	5,1	4,6	3,1	3,1	Finansnetto/nettoomsättning	%	-2,4	-0,9	0,0	-0,9
Riskbuffert totalt kapital	%	0,5	1,3	4,0	1,9	Kapitalstruktur m.m.					
Resultatstruktur						Immateriella anläggningstillgångar/nettoomsättning					
Rörelsemarginal	%	1,2	2,5	3,9	1,9	Materiella anläggningstillgångar/nettoomsättning	%	2	7	31	9
Nettomarginal	%	0,7	1,5	1,6	1,0	Maskiner och inventarier/nettoomsättning	%	2	3	5	4
Intäkts-/Kostnadsstruktur						Finansiella anläggningstillgångar/nettoomsättning					
Nettoomsättning/anställda	kkkr	1 034	1 552	2 102	1 078	Lager och pågående arbetete/nettoomsättning	%	7	12	15	12
Personalkostnader/nettoomsättning	%	24,7	21,3	12,4	29,9	Kundfordringar/nettoomsättning	%	11	17	18	12
Kapitalstruktur m.m.						Övriga kortfristiga fordringar/nettoomsättning					
Soliditet	%	18	20	27	15	Kassa och bank samt kortfristiga plac./nettoomsättning	%	0	2	2	1
Kapitalets omsättningshastighet	ggr/år	1,5	2,1	2,6	2,4	Kortfristiga skulder/nettoomsättning	%	15	18	21	16
Rörelsekapital/nettoomsättning	%	11	16	19	12	Eget kapital/nettoomsättning	%	7	10	10	4
Kassaalkviditet	%	110	125	126	99	Obeskattade reserver/nettoomsättning	%	3	5	6	4
Utvecklingstal						Avsättningar och långfristiga skulder/nettoomsättning					
Förändring av nettoomsättning	%	-3	4	10	20	Utvecklingstal					
Förändring av totalt kapital	%	-4	3	4	25	Förändring av förädlingsvärde	%	-3	-3	13	15
Förändring av eget kapital	%	-1	1	3	0	Förändring av förädlingsvärde/anställda	%	-24	1	14	6
Förändring av antalet anställda	%	-15	0	28	9	Investeringar i materiella anl.tillgångar/nettoomsättning	%	0	1	1	1
						Sambandstal					
						Skuldsättningsgrad	ggr	2,7	3,9	4,4	5,6
						Vinstprocent	%	1,6	2,7	4,0	2,1

Vårt exemplarföretag är ett tillverkande företag med 99 anställda. Nettoomsättningen uppgår till 107 Mkr och balansomslutningen till 44 Mkr.

Eftersom avkastningsstrukturen är den mest centrala för företaget börjar vi med att gå igenom den.

Avkastningsstrukturen ger en övervägande positiv bild av företagets lönsamhet. Den höga avkastningen på eget kapital tyder på att företaget lyckats förränta ägarnas satsade kapital på ett tillfredsställande sätt. Den låga skuldräntan innebär att företaget inte är så känsligt för räntehöjningar. Däremot är avkastningen på det totala kapitalet sämre än medianföretaget i branschen. Detta kan vara en varningssignal beträffande effektiviteten. Under förutsättning att avkastningen är stabil är det dock ingen fara.

Hävstångsformeln visar på följande samband:

$$R_E = R_T + (R_T - R_S) \times S/E$$

$$15,6 = 5,0 + (5,0 - 3,1) \times 5,6$$

Skulle avkastningen på det totala kapitalet däremot sjunka med några procentenheter kommer företaget ganska snart att råka i svårigheter:

$$-0,9 = 2,5 + (2,5 - 3,1) \times 5,6$$

I exemplet ovan har avkastningen på det totala kapitalet halverats, vilket ger en negativ riskbuffert och en negativ avkastning på det egna kapitalet. Den negativa riskbufferten innebär att överskottet från rörelsen tillsammans med eventuella finansiella intäkter inte täcker företagets räntekostnader d.v.s. att företaget förlorar på skuldfinansieringen. Fortsätter en sådan negativ utveckling kommer företaget på sikt att förbruka det egna kapitalet.

Vi går därefter vidare i analysen för att se om det är resultat- eller kapitalsidan som genererar den svaga avkastningen på totalt kapital. För att se detta använder vi oss av den s.k. Du Pont-formeln:

Vinstprocent x Kapitalets omsättningshastighet = Avkastning på totalt kapital

$$2,1 \times 2,4 = 5,0$$

Jämfört med branschen ligger företaget över medianen för kapitalets omsättningshastighet, men tillhör den sämsta hälften avseende vinstprocenten. Att ha en hög omsättningshastighet visar på ett effektivt utnyttjande av företagets kapital. Att omsättningshastigheten är hög kan till viss del bero på att företaget har låga värden på de delar som ingår i rörelsekapitalet, exempelvis kassa och bank samt

kundfordringar. Om inte företaget tänkt sig en större expansion är det ingen fara med ett lågt rörelsekapital, så länge pengarna räcker för att täcka de löpande utgifterna.

Det är alltså på resultatsidan som företaget behöver sätta in sina åtgärder. Genom en fördubbling av vinstprocenten skulle avkastningen på totalt kapital bli ca 10 procent och avkastningen på det egna kapitalet skulle öka till 49 procent!

Hur kan företaget då förbättra vinstprocenten? Vi börjar med att se över omsättningens utveckling och vilka kostnader som binds i rörelsen. Omsättningen har ökat med 20 procent jämfört med föregående år. Det innebär att företaget tagit marknadsandelar från sina konkurrenter, vilket är bra! Samtidigt har antalet anställda ökat. Denna ökning har resulterat i så höga personalkostnader att omsättningsökningen inte fått något genomslag på resultatet. Både när det gäller nettoomsättning per anställd och personalkostnader i relation till nettoomsättningen tillhör vårt exempelföretag den sämsta hälften i sin bransch.

Samtidigt har förädlingsvärdet ökat. Det kan visserligen tyda på ett effektivare utnyttjande av företagets resurser, men i det här exemplet är förbättringen skenbar. Här beror ökningen till största delen på att lönekostnaderna ökat. Företaget borde därför se över sin personalstruktur och sina lönekostnader!

Vi går vidare i analysen. Ett mått som de flesta känner igen är soliditeten. Den beskriver företagets finansiella styrka, stabilitet och uthållighet på lång sikt. Tittar vi på vårt exempelföretag kan vi konstatera att det tillhör den sämsta fjärdedelen inom branschen. En soliditet på 15 procent innebär att det endast är en liten del av balansomslutningen som är finansierad med det egna kapitalet. Detta syns också i skuldsättningsgraden. En hög skuldsättningsgrad motsvaras alltid av en låg soliditet. Jämfört med tidigare år har det totala kapitalet ökat, medan det egna kapitalet varit oförändrat, vilket innebär att soliditeten försämrats. Denna tendens är en farlig utveckling för företaget. Det verkar som om vårt exempelföretag gjort större investeringar än det klarat av att finansiera med hjälp av det egna kapitalet. Planeras ytterligare investeringar måste det ske med medel från ägarna.

För att förbättra företagets situation bör åtgärderna fokuseras på att:

- minska personalkostnaderna
- öka avkastningen på totalt kapital
- på sikt öka det egna kapitalet

6. Hur du går vidare

En systematisk genomgång av nyckeltalsblocken för ditt företag jämfört med branschen bör ge dig ett bra grepp om företagets finansiella

styrke- respektive svaghetsfaktorer. Får du bara fram styrkefaktorer bör du tryggt kunna fortsätta verksamheten enligt nuvarande utvecklingslinjer - om inte några radikala förändringar skett efter bokslutstidpunkten. Ta gärna för vana att årligen gå igenom nyckeltalsjämförelsen för att se om ditt företag bibehåller sitt försprång jämfört med konkurrenterna.

Normalt resulterar nyckeltalsjämförelsen i att du kommer fram till att något/några tal ligger kring undre kvartilen. Tänk först över om det är en "faktisk" svaghetsfaktor eller om talet påverkas av strukturella skillnader (äga/hyra tillgångar, vidareförsäljning av köpta helfabrikat etc.).

Om du upptäcker några svaghetsfaktorer när du jämför ditt företags nyckeltal med branschens är det dags att försöka att börja gå igenom hur de skall åtgärdas. Försök då gärna att kvantifiera hur olika åtgärder förväntas slå på resultat- och balansräkning. Räkna fram de centrala nyckeltalen utifrån de reviderade förutsättningarna, så att du kan se ett förväntat "slutresultat" av åtgärderna (avkastning på eget och totalt kapital för företag med viss betydelse på kapitalet och rörelsemarginal eller nettomarginal i förhållande till nettoomsättningen för företag med litet kapital).

När du bestämt handlingsalternativ har du på det här skisserade sättet också fått fram kvantitativa mål i form av förväntade nyckeltal. Jämför sedan med utfallet (helst för delperioder) med målen, så att du ser om företaget är på rätt väg. Efter årsbokslutet har du sen också möjlighet att jämföra utfallet med SCBs Branschnycketal.